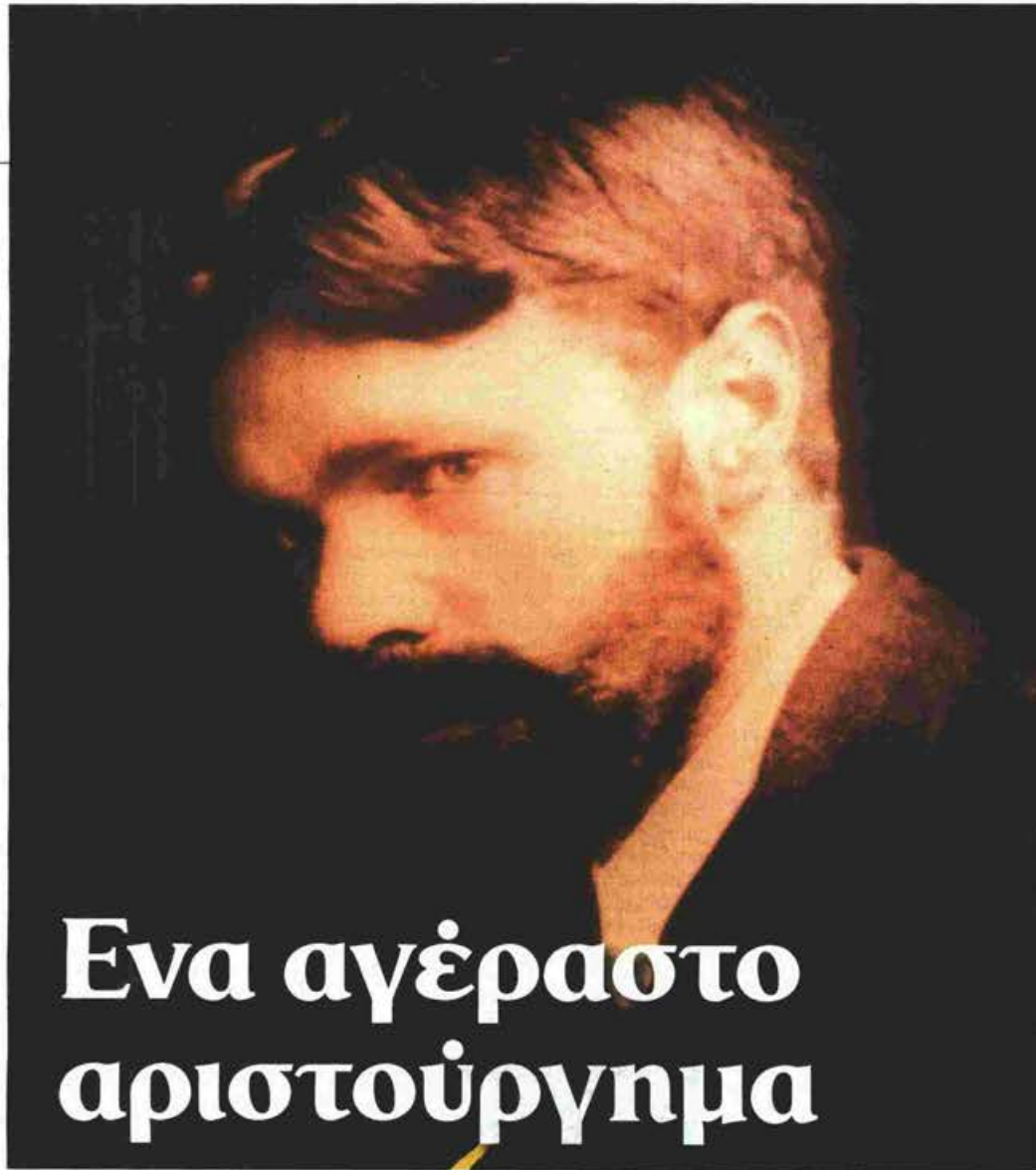

Λογοτεχνία

Ένα αγέραστο
αριστούργημα

Το ασύγκριτο μυθιστόρημα **«Γιοι και εραστές»** του **Ντ. Χ. Λόρενς** (που κυκλοφορεί σε νέα μετάφραση) συνδυάζει τον **μοντερνισμό** της γραφής με τον **κοινωνικό ρεαλισμό** και την **επίκριση** της διαβρωτικής επίδρασης της **βιομηχανικής επανάστασης** στην **εργατική τάξη**

ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΒΙΣΤΩΝΙΤΗ

D. H. LAWRENCE
Γιοι και εραστέςΜετάφραση Βάσια Τζανακάρη.
Εκδόσεις **Μεταίχμιο**,
2023, σελ. 648,
τιμή 22 ευρώ

Ηταν μόνο είκοσι οκτώ ετών το 1913 ο **Ντέιβιντ Χέρμπερτ Λόρενς** όταν εξέδωσε το **Γιοι και εραστές**, το πρώτο από τα αριστουργήματά του. Τα άλλα δύο είναι το **Ουράνιο τόξο** και το **Ερωτευμένες γυναίκες**. Το **Γιοι και εραστές** μάλιστα το έγραψε τρεις φορές. Ο Λόρενς ήταν τεράστιο ταλέντο, από αυτά που εμφανίζονται στα παγκόσμια γράμματα κάθε εκατό χρόνια – και αυτό δεν είναι υπερβολή. Απαράμιλλος τεχνίτης, γεμάτος πάθος και αληθινός εργάτης της γραφής (μολονότι από νεαρή ηλικία έπασχε από φυματίωση), έδωσε σπουδαίο έργο στο διήγημα, στη νουβέλα, στην ποίηση και στο δοκίμιο. Το **Γιοι και εραστές** το συμπεριέλαβε η **Modern Library** στην ένατη θέση με τα εκατό καλύτερα αγγλόφωνα μυθιστορήματα του 20ού αιώνα. Το **Γιοι και εραστές** εκδόθηκε πρόσφατα από το **Μεταίχμιο** σε νέα μετάφραση από τη **Βάσια Τζανακάρη**. Είχε κυκλοφορήσει από τον Καστανιώτη το 1993, μεταφρασμένο από τον **Γιούρι Κοβαλένκο**. Και οι δύο μεταφράσεις είναι αξιοπρεπέστατες. Δεν θα σταθώ στην αυτοβιογραφική πλευρά του μυθιστορήματος, όπου ένας από τους κεντρικούς χαρακτήρες, η Γερτρούδη Μορέλ, παραπέμπει στη μητέρα του συγγραφέα. Το βιβλίο είναι η αποθέωση της μυθολογίας – και αυτό ενδιαφέρει πρωτίτως

τον αναγνώστη. Η δύναμη της φαντασίας στον Λόρενς είναι ασύλληπτη και εδώ, όπως και στα άλλα έργα του, όπως τονίζει ένας κατ'εξοχήν αρμόδιος, ο **Τζορτζ Οργουέλ**, του οποίου το ερωτικό μέρος στο **1984** οφείλει πολλά στον Λόρενς.

Παθολογική αγάπη

Ένα από τα κεντρικά πρόσωπα στο **Γιοι και εραστές** είναι η Γερτρούδη Κόπαρντ η οποία κάποια Χριστούγεννα συναντά τον ανθρακωρύχο Γουόλτερ Μορέλ, τον ερωτεύεται, τον παντρεύεται και αποκτά μαζί του δύο αγόρια: τον Γουίλιαμ και τον Πολ. Αλλά ο γάμος τους σύντομα καταντά αφόρητος. Η εργατική τάξη της Βρετανίας εκείνη την εποχή βρισκόταν σε άθλια κατάσταση. Ο μισθός του Μορέλ είναι ελάχιστος για να θρέψει την οικογένειά του και εκείνος γίνεται βίαιος, μαλώνει συνεχώς με τη σύζυγό του και αδιαφορεί για την οικογένειά του. Επιστρέφοντας από τη δουλειά πηγαίνει κατευθείαν στην παμπ όπου μπεκροπίνει. Η Γερτρούδη αφοσιώνεται στα παιδιά της και εκείνη στη μητέρα τους, με μια αγάπη παθολογική σχεδόν. Ο Γουόλτερ, ο μεγαλύτερος γιος, είναι τόσο εξαρτημένος από τη μητέρα του, που ζει κάτω από τη σκιά της. Όταν αποφασίζει να φτιάξει τη ζωή του με μια κοπέλα, αποτυγχάνει και έπειτα από ένα διάστημα πεθαίνει.

Η Γερτρούδη τότε, για να ξεπεράσει το δρά-

Στο «Γιοι και εραστές» οι αναγνώστες θα συναντήσουν τα πρώτα σπέρματα της σφοδρής αντιπάθειας του Ντ. Χ. Λόρενς για την εκβιομηκάνιση που σάρωσε τη Βρετανία

μα που ζει, αφοσιώνεται παθολογικά στον άλλο της γιο, τον Πολ. Αλλά παθολογική είναι και η δική του εξάρτηση από τη μητέρα του – ίσως και μεγαλύτερη. Καμιά από τις ερωτικές σχέσεις που προσπαθεί να δημιουργήσει δεν είναι ικανή να τον κρατήσει. Όπως συνέβαινε και με τον αδελφό του, καμιά δεν μπορεί να πάρει τη θέση της μητέρας του επειδή η Γερτρούδη Μορέλ είναι όλες οι γυναίκες μαζί, διότι, όπως είχε πει ο Λόρενς, η μητέρα εκείνη «κρατούσε την ψυχή» των γιών της. Γι' αυτό και όταν η Γερτρούδη πεθαίνει, το τραύμα στην ψυχή του Πολ μοιάζει – και ως το τέλος παραμένει – ανεπούλωτο.

Όμως η τραγωδία δεν ολοκληρώνεται εδώ. Ο Πολ δεν θέλει η νεκρή μητέρα του να τον πάρει μαζί της. Ο Πολ θα ανηδράσει. Παραθέτω την υπέροχη καταληκτική παράγραφο του μυθιστορήματος: «*Αλλά όχι, δεν θα παραδινόταν. Κάνοντας απότομα μεταβολή, προχώρησε προς τη χρυσή λάμψη της πόλης. Οι γροθιές του κλειστές, το στόμα του σφιγμένο. Δεν θα έπαιρνε αυτόν τον δρόμο, προς το σκοτάδι, για να τον ακολουθήσει. Με γρήγορο βήμα, προχώρησε προς τον αγνό βόμβο της φωτισμένης πολίτειας*». Όπως συμβαίνει κατά κανόνα στους μεγάλους πεζογράφους, το κάθε τέλος σηματοδοτεί και μια νέα αρχή. Για τους νεότερους αναγνώστες, οι οποίοι έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή με το έργο αυτού του εμβληματικού δημιουργού, θα συνιστούσα να ξεκινήσουν την ανάγνωση των βιβλίων του από αυτό το μυθιστόρημα και κατόπιν να προχωρήσουν στο **Ουράνιο τόξο** και στις **Ερωτευμένες γυναίκες**. Όχι από το πιο διαφημιζόμενο **Ο εραστής της λαίδης Τσάτερλι** που μολονότι καλό μυθιστόρημα δεν είναι της ίδιας αξίας.

Μοντερνισμός και ρεαλισμός

Στο **Γιοι και εραστές** οι αναγνώστες θα συναντήσουν τα πρώτα σπέρματα της σφοδρής αναπάθειας του Λόρενς για την εκβιομηκάνιση που σάρωνε τότε τη Βρετανία. Θα βρουν ασύγκριτες παρατηρήσεις του φυσικού κόσμου, έστω και οπιοραδικές (στα κατοπινά έργα του Λόρενς είναι περισσότερες), θα μείνουν εκστατικοί από τους διαλόγους και την ψυχολογική του δύναμη και επιπλέον από τη βαθιά κατανόηση της ψυχολογίας και της συμπεριφοράς των χαρακτήρων του. Ο Πολ δεν είναι παθητικά εξαρτημένος από τη μητέρα του, αλλά δίνει και έναν εσωτερικό αγώνα να απαλλαγεί. Η Γερτρούδη μπορεί μεν να είναι εξαρτημένη από τον γιο της, όμως ελπίζει ότι εκείνος θα δημιουργήσει μια σχέση με άλλη γυναίκα και θα ευτυχίσει. Οι καβγάδες με τον άνδρα της είχαν αρχίσει ενόσω ήταν έγκυος στον Πολ και αναρωπείσαι: πώς μπορούσαν να

**Η μεγάλη επίδραση
στον Χάελεϊ**

Δεν είναι περιττό να τονίσω την επίδραση του Λόρενς όχι μόνο στον Οργουέλ, που την έχει ομολογήσει και ο ίδιος, αλλά – και ακόμη περισσότερο – στον **Χάελεϊ**, ο οποίος βρήκε σε αυτόν τον καθοδηγητικό πνεύμα που θα έδινε άλλη χροιά στα σατιρικά μυθιστορήματά του συγγραφέα του **Θαυμαστού καινούργιου κόσμου**. Στον Ράμπιον, έναν από τους βασικούς χαρακτήρες στο **Κόντραπούντο**, λ.χ., το πιο φιλόδοξο μυθιστόρημά του, ο Χάελεϊ μας έδωσε το μυθολογικό πορτρέτο του Λόρενς, ο πανβείσμός του οποίου τον οδήγησε στο να ανακαλύψει και να βυθιστεί στον ανατολίτικο μυστικισμό.

B

Ο Λόρενς υπήρξε ρομαντικός αλλά ριζωμένος βαθιά στον ρεαλιστικό πυρήνα που και σήμερα ορίζει τις απαιτήσεις της πεζογραφίας που γράφεται σε όλον τον κόσμο

συνυπάρχουν δύο άνθρωποι κάτω από την ίδια στέγη όταν στην καρδιά τους έτρεφαν άσβεστο μίσος ο ένας για τον άλλο; Αυτό το μίσος δεν το συναντάμε με την ίδια ένταση στο αγγλικό μυθιστόρημα του 19ου αιώνα. Ούτε στον *Ντίκενς* ούτε στον *Τρόλοπ* ή τον *Θάκερ*. Γι' αυτό και το *Γιοι και εραστές*, ενώ στο πρώτο μέρος ξεκινά σαν βικτωριανό μυθιστόρημα, μετατρέπεται στη συνέχεια σε ένα μοντέρνο έργο. Ο κοινωνικός ρεαλισμός πλουτισμένος με ρομαντικά και μοντερνιστικά χαρακτηριστικά μόνο στον Λόρενς παρατηρείται με τέτοια ενάργεια. Και είναι αδύνατον να βρει κανείς ποιο ήταν το πρότυπο από το παρελθόν πάνω στο οποίο ο συγγραφέας έχτισε την αφήγησή του. Ο ίδιος άλλωστε είχε πει πως το πρωτότυπο μυθιστόρημα δεν πρέπει δομικά και ουσιαστικά να ακολουθεί τα αντίστοιχα που προηγήθηκαν. Στην παγκόσμια πεζογραφία, όταν σκεφτόμαστε εμβληματικές γυναικείες μορφές, ο νους μας πηγαίνει στην Ευγενία Γκραντέ του *Μπαλζάκ*, την Μποβαρί του *Φλωμπέρ* και στην Άννα Καρένινα του *Τολστόι*. Αλλά εμβληματική γυναικεία μορφή είναι και η Γερτρούδη Μορέλ στο *Γιοι και εραστές*, η Ούρσουλα του *Ουράνιου τόξου* και η Γκούντρουν στις *Ερωτευμένες γυναίκες*.

Φροϊδιστές και φεμινίστριες

Το *Γιοι και εραστές* όχι μόνο θα το θαύμαζε αλλά και θα το ζήλευε ο κάθε φροϊδιστής. Ο Πολ Μορέλ είναι, κατά μια έννοια,

ένας αμλετικός χαρακτήρας αλλά δεν είναι «σαιξηπηρικός» ήρωας. Οι φεμινίστριες κινούνται ανάμεσα στον άπειρο θαυμασμό και στην απόρριψη, όπως το επιχειρήσε στο *Δεύτερο φύλο* η *Σιμόν ντε Μποβουάρ*, η οποία ούτε κατά διάνοια μπορεί να συγκριθεί ως συγγραφέας με τον Λόρενς. Ο Λόρενς δεν μας δίνει το πανόραμα της αθλιότητας μέσα στην οποία ζούσε μεγάλο μέρος της εργατικής τάξης της Βρετανίας αλλά κάτι βαθύτερο: τη διάβρωσή της, αποδομώντας τη βιομηχανική επανάσταση όπως διαφθείρει την καθημερινή ζωή. Και αυτό έπρεπε να περάσουν χρόνια για να αποκαλυφθεί και να τεκμηριωθεί με στοιχεία από τους ιστορικούς και τους κοινωνιολόγους. Ήταν συγγραφέας προδρομικός (τουτέστιν πρωτοποριακός), ταυτοχρόνως όμως και κλασικός, μολονότι δεν θα δίσταζε κανείς να τον χαρακτηρίσει είτε μεταρομαντικό είτε τον τελευταίο μεγάλο ρομαντικό, με βαθιές ρίζες ωστόσο στην κοινωνία. Υπήρξε ρομαντικός αλλά ριζωμένος βαθιά στον ρεαλιστικό πυρήνα που και σήμερα ορίζει τις απαιτήσεις της πεζογραφίας που γράφεται σε όλον τον κόσμο.

Έχουν περάσει εκατόν δέκα χρόνια από τότε που πρωτοκυκλοφόρησε το *Γιοι και εραστές*. Το διαβάσεις και είναι σαν να γράφεται σήμερα. Όπως είπε ένας σημαντικός – και πολύ μεταγενέστερος – ποιητής, ο «αζόρας» *Φίλιπ Λάρκιν*: «Δεν υπάρχει ούτε μια σελίδα που να μην αγγίζει την τελειότητα».

Το φαρμάκι του Τ. Σ. Ελιοτ εναντίον του Ντ. Χ. Λόρενς

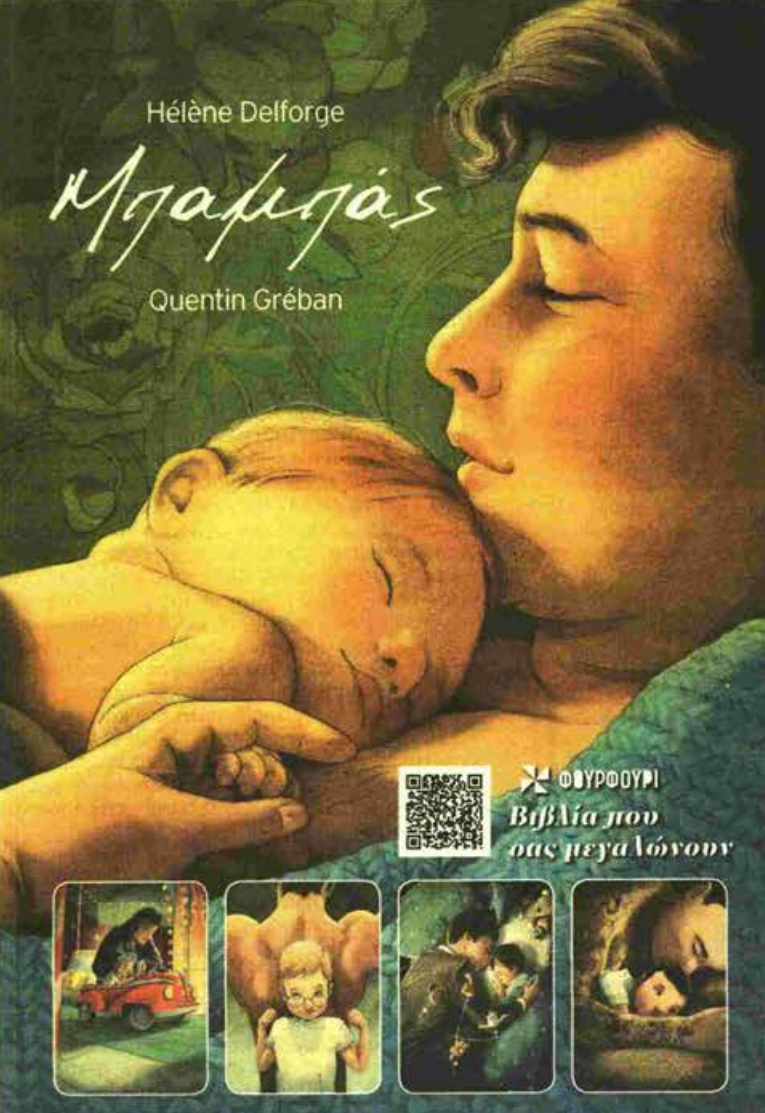
«Υπάρχει μια σύγχρονη προσωπικότητα για την οποία, φοβάμαι, ο νους μου πάντα θα αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στη δυσaréσκεια, την αγανάκτηση, την πλῆξη και τον θαυ-

μασμό». Τα παραπάνω τα είπε ο *Τ. Σ. Ελιοτ* το 1961, στον κολοφώνα της δόξας του. (Παλαιότερα είχε πει κι άλλα, πολύ χειρότερα, που δεν γράφονται.) Ο Ελιοτ αντιπαθούσε βαθύτατα τον Λόρενς, ενώ στην αρχή είχε εκφραστεί θετικά γι' αυτόν, παρά τις κάποιες επιφυλάξεις του. Ο Λόρενς ελάχιστα είχε ασχοληθεί με τον Ελιοτ – σχεδόν καθόλου.

Ο τελευταίος χαρακτήριζε τον συγγραφέα «αιρετικό» ενώ ο Λόρενς αντιμετώπιζε με αδιαφορία όσους δεν εκτιμούσαν το έργο του. Ο Λόρενς ήταν «αιρετικός», επειδή ήταν «ρομαντικός» κατά τον μοντερνιστή Ελιοτ, ο οποίος είχε κηρύξει τον πόλεμο εναντίον των ρομαντικών. Ήταν, για τον ίδιο, αιρετικός, ενώ ο *Τζόις* «κλασικός» (που δεν είναι βέβαια αλήθεια). Ο Ελιοτ δεν δίστασε να συγκρουστεί και με τον *Ε. Μ. Φόρστερ* που χαρακτήρισε τον Λόρενς ως «τον μεγαλύτερο μυθογράφο της εποχής». Ο Λόρενς θεωρούσε μεγάλο ποιητή τον Γουίτμαν, ενώ ο Ελιοτ τον «κατεδάφιζε» αποκαλώντας τον σπουδαίο «πεζογράφο». Ο Λόρενς, για τον Ελιοτ, ήταν μια αποτυχία όπου «ο ψευδοποιητής έχει σκοτώσει τον καλλιτέχνη».

Θα μπορούσε κάποιος να επεκταθεί σε πλήθος παραδείγματα, αλλά γιατί θα ενδιέφεραν τον έλληνα αναγνώστη; Προφανώς επειδή ο μύθος του Ελιοτ, χάρις στον *Σεφέρη*, δεν έχει ξεθωριάσει στη χώρα μας. Κι ενώ στον αγγλόφωνο κόσμο σήμερα τον διαβάζουν μόνο οι εντός της συντεχνίας και – υποχρεωτικά – κάποιοι φοιτητές, το αναγνωστικό κοινό, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, τον προσπερνά (αδίκως, κατά τη γνώμη μου), κάτι που δεν συμβαίνει με τον Λόρενς.

Hélène Delforge
Μπαμπαζ
Quentin Gréban

ΦΟΥΦΟΥΡΙ
Βιβλία που σας αγαπάμε

Ανοίγουμε μια μεγάλη αγκαλιά για τον Μπαμπαί
Πορτάζουμε την **Ημέρα του Πατέρα** στα βιβλιοπωλεία
όλης της Ελλάδας, με αφορμή το αριστουργηματικό βιβλίο
των **Helene Delforge - Quentin Greban «Μπαμπαζ»**,
από τις **12** έως τις **18 Ιουνίου**.
Αναζητήστε το βιβλιοπωλείο της περιοχής σας
κι ελάτε να γιορτάσουμε μαζί!

Αγρίνιο: **ΚουΚουβά**, Μάρκου Μπότσαρη 6,
Βιβλιοτρόπιο, Καζαντζή 25.

Άρτα: **Η πολυθρόνα του Νίτσε**, Φιλελλίνων 26.

Βέροια: **Ηλιοτρόπιο**, Τρεμπεσίνας 12.

Κομοτηνή: **Δημοκρίτειο Βιβλιοχαρτοπωλείο**, Δημόκριτου 7.

Κόρινθος: **Κουκίδα**, Απ. Παύλου 64.

Κυπαρισσία Μεσσηνίας: **Αρχονταρίκι**, Ελ. Βενιζέλου 17.

Λαμία: **Επίπεδο**, Αβέρωφ 5.

Λαμία & Λιβαδειά: **SOFIANOS pen & paper**, Λεωνίδου 4 & Γεωργαντά 53.

Ν. Μουδανιά: **Παιζογράφημα**, Δημ. Δ. Ιορδανίδη 20.

Εάνθη: **Βιβλιοπωλεία Σπανίδης**, Θερμοπυλών & Πλάτωνος 10.

Πάτρα: **Κουκουμάβλα**, Χώρα Πάτρας.

Πάτρα: **Βιβλιοπωλεία Παπαχρίστου - Γωνιά του Βιβλίου**, Αγίου Νικολάου 32.

Θεσσαλονίκη:

Books & Toys, Μ. Αλεξάνδρου 45, Εύσμορος.

Βινέτα, Κανάρη 66.

Έτσι κάνουν οι μπαλαρίνες, Στεργίου Πολυδώρου 61.

Πράσινο Σύννεφο, Πασαλιδη 40, Καλαμαριά.

Αθήνα:

Hello kids, Χαριλάου Τρικούπη 6-10, Αθήνα.

Αγρόμπελη, Ηλιουπόλεως 198 & Προύσσης, Υμηττός.

Αλκυόνα, Τραλλέων 114, Γαλάτσι.

Ευριπίδης, Ανδρέα Παπανδρέου 11, Χαλάνδρι και Λ. Κηφισίας 310, Κηφισιά.

Η γωνιά σου, Προικονήσου 56, Κερατσίνι.

Ο γάτος Μαουρήτισ, Ειπυλίου 6-8, Παγκράτι.

Ο Μαγεμένος Αυλός, Γρ. Αυξεντίου 45, Γλυκά Νερά.

Φουφούρι, Αγωνιστών Στρατοπέδου 27, Χαϊδάρη.

Χαρτόπολις, Δ. Βασιλείου 1 & Λ. Κηφισίας, Φάρος Ψυχικού.

Χαρτογράφηση, Ριζαίνης 46, Ελληνικό.

Πληροφορίες για τις εκδόσεις:

www.facebook.com/fourfour

www.instagram.com/fourfour_pbl/